

## МЕДІАЦІЯ ОДНОЛІТКІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

© Білик Н. М., 2015  
<http://orcid.org/0000-0002-9304-5173>  
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.18967>

*У статті звертається увага на систему вирішення шкільних конфліктів, зокрема між ровесниками на сучасному етапі. Проаналізовано результати опитування стосовно виникнення конфліктів, їх вирішення та особливостей поведінки серед учнів 7-10 класів м. Чернівці та області. Описано медіацію однолітків як технологію вирішення конфліктів у шкільній навчально-виховній системі. Можливість та важливість переорієнтації зі шкільної адміністративно-каральної системи на систему мирного вирішення суперечок, де враховуються інтереси усіх учасників, а не лише «невинних».*

**Ключові слова:** медіація, медіація однолітків, конфлікт, суперечка, відновні практики.

**Билык Н.М. Медиация сверстников как технология реализации конфликтов в общеобразовательных школах.**

*В статье обращается внимание на систему решения школьных конфликтов, в частности между сверстниками на современном этапе. Проанализированы результаты опроса относительно возникновения конфликтов, их решения и особенностей поведения среди учащихся 7-10 классов г.Черновцы и области. Описана медиация сверстников как технология решения конфликтов в школьной учебно-воспитательной системе. Возможность и важность переориентации со школьной административно-карательной системы на систему мирного разрешения споров, где учитываются интересы всех участников, а не только «невиновных».*

**Ключевые слова:** медиация, медиация сверстников, конфликт, спор, восстановительные практики.

**Bilyk N.M. Mediation of peers as technology of resolving conflicts in secondary school.**

*In the article attention is paid to the system of solving the school conflicts, particularly between the peer at the present stage. Analyzed the results of the survey about emergence of conflicts and their solution and behavior among pupils 7-10 grade in the Chernivtsi city of and the region. Described mediation of peer as technology for conflict resolution in school educational system. The possibility and the importance of the reorientation of school administrative and punitive system to a*

*system of peaceful settlement of disputes, which takes into account the interests of all participants, not just the "not guilty".*

*Peer Mediation is technology of resolving conflicts between pupils with help of a teenage mediator who helps conflicting parties to reach an understanding with the problems that arose. Unlike traditional school system of conflict resolution at this case a major role in decisions by the problem situation plays children who are in a difficult situation. So they learn to peacefully resolve the dispute, to take responsibility for their own actions and to respect the opinion of the opponent.*

*At schools in Chernivtsi city and the region in September 2014 the Chernivtsi Regional Institute of Postgraduate Education has started a project «School Service of understanding: introduction of mediation in secondary schools in Chernivtsi region». The purpose of the project - teaching children of techniques of peaceful conflict resolution, peer mediation implementation in the educational process, creating a safe environment between.*

**Key words:** *mediation, peer mediation, conflict, dispute, restorative practices.*

**Постановка проблеми.** Навики поведінки у суспільстві набуваються і утверджуються особистістю під час інтенсивного розвитку, особливо в підлітковому віці. Цей вік характерний тим, що дитина змінюється фізично, психологічно, соціально. Відбувається переоцінка цінностей, налагодження зв'язків із найближчим оточенням як самостійного індивіда зі своїми вподобаннями, думкою, поведінковими особливостями. Досить часто батьки помічають в дитині кардинальні зміни – з маленької сором'язливої дитини утворюється майже доросла особистість із бунтарською поведінкою, неприйняттям чужої думки,

Уміння толерантно ставитись до іншої думки, адекватно оцінювати інтереси та виявляти повагу до поведінки опонента, на жаль, не завжди є характерним для дітей, особливо в підлітковому віці. Вплив соціального середовища – телебачення, провідні тенденції в моді, вулична компанія, складана ситуація в сім'ї, конфлікти із батьками – все це негативно впливає на поведінкові стилі дитини.

На сьогодні загальноосвітні навчальні заклади стають основною ланкою, де діти набувають знань не лише із різноманітних предметів, але і як поводитись у соціальному середовищі, реагувати на різні життєві ситуації, оскільки перебування дітей в школі займає основну частину їхнього часу. Навіть під час канікул діти продовжують ту лінію поведінки, яка в них була в навчальний час. Що стосується дітей молодшого шкільного віку (6-9 років), то

через те, що вони постійно під наглядом вчителя, вихователів, батьків їхня поведінка регулюється, коригуються неправильні, конфліктні, суперечливі дії. Цього вже немає в середній школі, через що потрапивши в різноманітні проблемні ситуації дитина змушена робити самостійний вибір, як їй вчинити. Звичайно, приклади поведінки батьків, вчителів стають у цьому визначальними і дитина робить за їхнім зразком. Але з часом формується її власна стратегія поведінки в різноманітних суперечливих, конфліктних ситуаціях як із ровесниками, так і з дорослими. З цієї причини ми звертаємо увагу саме на дітей середньої та старшої школи.

Як виходити із ситуації конфлікту? Як поведися в суперечці? Яким чином вирішити проблему, щоб не програти, але щоб і не нашкодити? Ці питання постають перед дитиною, коли вона стає самосійною. Саме в цей час виховний процес навчального закладу має бути спрямований на навчання, виховання, формування у дитини навиків безконфліктного спілкування, конструктивного вирішення суперечливих ситуацій, толерантного ставлення до думки іншого. Чи вистачить для цього проведення виховних занять за розкладом? На нашу думку, варто організовувати педагогами загальноосвітніх навчальних закладів систему виховних впливів з метою формування в учня вищезгаданих особистісних якостей та поведінкових рис.

**Мета статті.** Схарактеризувати особливості реалізації медіації як технології конструктивного вирішення конфліктів.

**Аналіз основних досліджень та публікацій.** Серед сучасних науковців І. Айтерсен, Г. Гурп, Х. Бесемер, Р. Фолджер, Дж. Фолджер, Р. Вальц, Б. Вегманн, Н. Грішина, Н. Гайдук, Н. Волкова, А. Гірник, А. Бобро, Р. Коваль, А. Горова, Р. Безпальча, Б. Леко, Г. Чуйко та ін. присвятили свої роботи проблемі виникнення та врегулювання конфліктів за допомогою медіації. Питання педагогічних конфліктів висвітлені у роботах М. Пірен, В. Орлянського, П. Прибутько, Т. Яхно та багато ін.; на конфлікти між учнями звернули увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Шестакова, А. Кашина, О. Громова, Н. Гришина, А. Анцупов, А. Шипилов;. У своїх працях вчені позитивно оцінюють застосування медіації у різних сферах суспільного життя та описують переваги її використання, проте недостатньо звертається увага на використання медіації однолітків як альтернативного шляху у системі вирішення шкільних конфліктів.

**Виклад основного матеріалу.** Явище конфліктних, суперечливих ситуацій характерне для повсякденного функціонування соціуму. Процеси розвитку будь-якого суспільства неможливі без виникнення, прогресування та вирішення тих чи інших конфліктів на мікро-, макро- та мезо-рівнях.

На сьогодні все частіше міжнародна спільнота звертається до таких методів вирішення конфліктів, які передбачають врахування інтересів усіх сторін, толерантне ставлення до думок інших, а не дотримання позиції сили, грошей чи «сліпого» правосуддя. Прикладом можуть стати круглі столи переговорів української, російської сторін та представників східних регіонів України, де зараз відбуваються військові дії за участю членів ОБСЄ, Євросоюзу (які тут виступають в ролі посередників).

Такі переговори спрямовані на дотримання загальнолюдських правил співпраці, обговорення усіх проблемних пунктів та досягнення рішень по них, які влаштовують усі сторони. Головним у цьому є те, що кожна думка має бути висловлена, почута та врахована.

Відновні практики – це процедури та процеси, які спрямовані на вирішення конфліктних ситуацій шляхом співробітництва, обговорення, врахування інтересів усіх сторін при прийнятті рішень, відновлення втрачених соціальних зв'язків, можливо відшкодування нанесених збитків за згодою сторін. Прийнято вважати, що до відновних практик відноситься медіація.

Медіація – процедура, технологія, техніка вирішення суперечливих ситуацій, конфліктів за допомогою нейтрального посередника (медіатора) та з дотриманням таких принципів: *добровільності* (у прийнятті участі у медіації, виборі медіатора), *конфіденційності* (за згодою усіх учасників); *опори на власні сили* (учасники конфлікту беруть на себе відповідальність за вирішення суперечки, медіатор не бере в цьому участі); *рівноправності* (кожна зі сторін конфлікту має однакові права та час для висловлення своєї точки зору, кожна думка має право бути почутою); *готовності позитивно вирішити конфлікт* (бажання помститися, довести свою «правильну» думку робить неможливим медіацію) [3].

У роботі ми розглядаємо медіацію як технологію яка відбувається за певними правилами:

- кожен говорить по-черзі, інші слухають, чекають свого часу на висловлення, не перебивають;

- не ображають один одного, не підвищують голос, не б'ються;
- кожна сторона зобов'язується дотримуватись принципу конфіденційності;
- учасники приймають позицію нейтральності медіатора і не вимагають прийняття рішення замість них, свідомо приймають відповідальність за свої рішення.

Правила доповнюються в залежності від ситуації конфлікту та бажання сторін, але вони не мають порушувати права будь-якого учасника і суперечити загальним нормам етики та моралі.

Медіатор слідкує за дотриманням принципів і правил, проведенням процедури та етапів. Зазвичай, медіація включає в себе проведення п'яти етапів:

- вступ - ознайомлення із учасниками та характером проблеми, оголошення принципів, правил та участі посередника, отримання згоди від учасників на участь у медіації (може бути усна чи письмова);
- розповіді сторін – кожен по-черзі висловлює своє бачення ситуації, яка призвела до конфлікту і своє ставлення до неї. Тут медіатор слідкує за часом і дотриманням правил, використовує техніки активного слухання;
- висвітлення причин конфліктної ситуації, усіх учасників, прихованих мотивів, їх обговорення, відзначення спільного й відмінного, визначення ключових позицій для прийняття рішення;
- прийняття рішень – можливо, використовуючи мозковий штурм, озвучення сторонами своїх бачень для вирішення зазначених позицій;
- підписання угоди, в якій чітко прописано прийняті рішення, яким чином, коли і ким вони будуть втілені. Підписують усі учасники медіації.

Використання вищеописаної процедури можливе у всіх сферах соціальної взаємодії. Сьогодні, на нашу думку, актуальним є обговорення, дослідження та висвітлення необхідності, можна сказати, масового впровадження відновних практик, медіації у шкільне середовище України. Це зумовлено, в першу чергу, виникненням таких соціально катастрофічних явищ як міжнаціональна ворожнеча в середині країни, тотальне неприймання чужої думки стосовно

державного устрою, загрози війни, вимушена внутрішня міграція через належність до певної етнічної групи (кримські татари, українці).

З метою навчання дітей вести діалог, в якому всі рівні, ненасильницьким методам вирішення конфліктів, конструктивним взаємодіям можливе введення медіації однолітків у навчально-виховний процес школи через навчання соціальних педагогів, психологів, дітей та внесення змін у статут школи [1].

Вже є перші кроки до створення системи вирішення шкільних конфліктів, яка передбачає організацію у школі служб порозуміння, розв'язання конфліктів. Такі служби створюються фахівцями психологічної служби школи та учнями середніх та старших класів. Соціальний педагог чи психолог та діти проходять спеціальне навчання, яке організовується інститутами післядипломної педагогічної освіти або іншими організаціями, де є тренер-фасилітатор, який володіє знаннями із медіації або є практикуючим медіатором. Український інститут миру та порозуміння також організовує навчання координаторів служб порозуміння та дітей, які мають бажання навчитись альтернативним методам вирішення конфліктів та зголошуються працювати в таких службах.

Медіація однолітків – технологія вирішення конфліктів між учнями за допомогою посередника – медіатора-однолітка, який допомагає конфліктуючим сторонам досягти порозуміння з проблеми, що виникла. На відміну від традиційної шкільної системи вирішення конфліктів головну роль у прийнятті рішень по проблемі відіграють самі діти, які потрапили у складну ситуацію. Таким чином вони вчаться мирно вирішити суперечку, брати відповідальність за власні вчинки та з повагою ставитись до думки опонента [2].

У школах Чернівецької області з вересня 2014 року на базі Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти розпочав свою роботу проект «Шкільна служба порозуміння: впровадження медіації у загальноосвітніх навчальних закладах Чернівецької області». Мета проекту – навчання дітей технікам мирного вирішення конфлікту, впровадження медіації однолітків у навчально-виховний процес, створення безпечного середовища у ЗНЗ. За програмою проекту серед дітей 7-10 класів було проведено опитування, щоб визначити, де найчастіше діти стикаються із конфліктами, що може бути їх причиною, хто допомагає їм у вирішенні конфліктів, яким чином в їхній школі вирішуються конфлікти, чи хочуть діти навчатися новим методам вирішення конфліктів. В опитуванні взяли участь 373 дитини віком 13-16 років.

Деякі результати опитування зображені у діаграмах 1-6

Діаграма 1



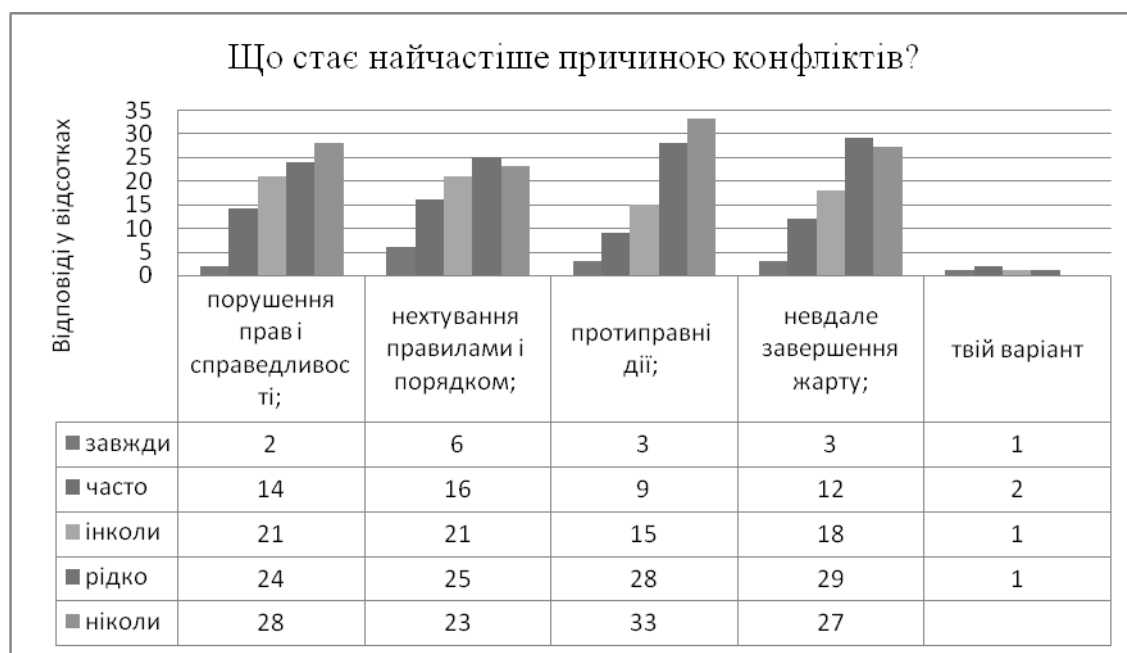
Як видно на діаграмі 1 91% дітей час від часу зустрічаються із конфліктом у школі і лише 5% ніколи. Це може свідчити про підтвердження наших припущень високої ймовірності того, що дитина зустрічається із конфліктом у школі і вчиться працювати із ним, вибудовує стратегію своєї поведінки. Тому важлива робота педагогічного колективу над формуванням коректної стратегії поведінки у таких ситуаціях.

Діаграма 2



83% опитуваних дітей мали досвід конфлікту із ровесниками, що свідчить про необхідність певних навичок безконфліктного спілкування із однолітками, вміння самостійно приймати рішення.

Діаграма 3



Ми бачимо з діаграми 3, що причиною конфліктів діти визначили нехтування правилами і порядком – 68% відзначили це в тій чи іншій мірі.

Діаграма 4



Діаграма 4 демонструє, яким чином діти виходять із конфліктних ситуацій, вирішують їх. 84% дітей вибрали варіант – «просто перестаю конфліктувати і через деякий час конфлікт забувається», що може свідчити про їхню пасивність у вирішенні своїх проблем.



Діаграма 5



Цікаво, що респонденти відповідаючи на питання «Які прийоми можуть допомогти вийти із конфліктної ситуації» майже порівну вибрали варіанти – «вміння слухати» та «вміння відстоювати свою позицію» - по 82% і 80% відповідно.

Діаграма 6



З діаграми 6 видно, що переважна більшість (68%) опитаних дітей хочуть навчитись примирним технікам і бути більш професійними у вирішенні конфліктів.

**Висновки.** Опитування дітей 7-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів Чернівецької області показало, що діти стикаються із конфліктними ситуаціями у середовищі школи і це нормально, оскільки вони там проводять більшу частину свого робочого дня. Суперечки із ровесниками також переважають серед інших, що спонукає до використання дитиною таких шляхів виходу з конфлікту, які є характерними для її оточення (батьки вирішують все силою, вчителі авторитетом тощо), а це не завжди призводить до позитивного результату, а швидше до ескалації та напруження. Бажання навчитись примирним технікам вирішення конфліктів виявили більшість респондентів. Це може свідчити про готовність дітей до навчання новим методам, технологіям.

На етапі структурних перетворень системотворчих механізмів суспільного ладу в Україні виникає необхідність зміни у вирішенні проблемних питань, суперечок, конфліктів з позицій сили, авторитету на позиції співробітництва, обговорення інтересів та діалогу. Навчально-виховний процес школи має змінюватись в першу чергу.

### Література

1. Бочкор Н. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. / Н. П. Бочкор, Є. В. Дубровська, О. В. Залеська та ін. – Київ : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.
2. Коваль Р. Шкільна служба розв'язання конфліктів: досвід упровадження : посібник / Р. Коваль, А. Горова, А. Нікітчук та інші – К. : Видавець Захаренко В. О., 2009. – 168 с.
3. Лeko Б. Медіація : підручник. / Б. Лeko, Г. Чуйко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 464 с.